

هزاره‌های دنیای باستان

زیر نظر اسماعیل سنگاری

شماره ۲

ناگفته‌های امپراتوری

ساسانیان

دکتر تورج دریایی

ترجمه آهنگ حقانی
محمود فاضلی بیرجندی

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:
مشخصات نشر:
مشخصات ظاهری:
شابک:
وضعیت فهرست نویسی:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
شناخته افزوده:
شناخته افزوده:
هتدئ گنگره:
دهدئ دیوی:
شناخته کتابشناسی ملی:

دریابی، تورج، ۱۳۴۶-
ناگفته‌های امپراتوری ساسانیان / تورج دریابی؛
ترجمه آهنگ حقانی، محمود فاضلی بیرجندی.
تهران: نگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه، ۱۳۹۰.
۲۰۰ ص.
۹۷۸-۶۰۰-۵۷۳۳-۵۵-۶
فیا
ایران - تاریخ - ساسانیان، ۲۲۶-۶۵۱ م.
ایران - تاریخ - پیش از اسلام
ایران - اوضاع اقتصادی - ۲۲۶-۶۵۱ م.
ایران - اوضاع اجتماعی - پیش از اسلام.
فاضلی بیرجندی، محمود، ۱۳۲۱-
حقانی، آهنگ، مترجم
DSR ۴۰۳/د ۱۳۹۰
۹۵۵/۰۳
۲۳۲۶۷۲۰

ناگفته‌های امپراتوری ساسانیان

دکتر تورج دریابی

ترجمه آهنگ حقانی، محمود فاضلی بیرجندی

زیر نظر اسماعیل سنگاری

ویراستار: مهناز مقدسی

طراح جلد: علی بخشی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۱

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ، صحافی: کاوا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۳۳-۵۵-۶

بها: ۸۵۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و مخصوص نشر کتاب پارسه است.

کتاب پارسه

دفتر مرکزی: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان.

پلاک ۱۱۸۲ (ساختمان فروردین)، طبقه چهارم، واحد پانزده، کتاب

پارسه، تلفن: ۶۶۴۰۶۳۶۰

دفتر فروش: بخش کتاب سبحان، تلفن: ۶۶۴۷۷۴۰۵

www.parsehbook.com

info@parsehbook.com

۹	یادداشت ناشر.....
۱۱	دریارة مجموعه.....
۱۳	یادداشت ویراستار.....
۱۵	مقدمه مؤلف.....
۱۷	رازهای خاندان ساسانیان: اردشیر چه زمانی بر اسفند حکومت می‌کرد؟.....
۲۹	پادشاهان ساسانی و نیاکانشان.....
۴۱	پادشاه آرمانی ساسانیان: اردشیر بابکان یا خسرو انوشیروان.....
۵۵	شاپور دوم.....
۷۳	تاریخ، حماسه، و سکه‌شناسی: بررسی واژه رام‌شهر، لقب یزدگرد اول.....
۸۱	سکه ملکه بوران و اهمیت آن در درک ایدئولوژی سلطنتی اواخر دوران ساسانیان.....
۹۱	سندیت تاریخی شاهنامه.....
۱۱۱	فرزندان و نوادگان یزدگرد سوم در چین.....
۱۲۱	ساخت گذشته در ایران اواخر عهد باستان.....
۱۴۱	قلمرو قومی و مرزهای ایران در اواخر عهد باستان و اوایل قرون وسطا.....
۱۶۳	خلیج فارس در دوران پیش از اسلام: دوران ساسانیان (۲۰۰-۷۰۰ م).....
۱۸۷	نمایه.....

یادداشت ناشر

«آنان که گذشته خود را به یاد نمی آورند مجبور به تجربه دوباره آن هستند.»

بسی گمان آشنایی نسل جوان ایران با تاریخ گذشتگان، می تواند آنان را در جریان فراز و فرودهای تلخ و شیرین تاریخ قرار دهد. حوادثی که اگر به گونه ای دیگر رقم می خورد، آینده نیز مسیری دیگر را می پیمود.

بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه در سال ۱۳۸۸ به منظور آشنایی جامعه کتاب خوان، به خصوص نسل جوان با تاریخ، تصمیم به چاپ مجموعه ای گرفت که دربرگیرنده تاریخ ایران و جهان از عصر باستان تا عصر حاضر باشد. این مجموعه آثار تألیفی و ترجمه در حوزه های باستان شناسی، تواریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، تاریخ هنر، آثار کلاسیک، تاریخ سلسله ها و شخصیت های تاریخی تأثیرگذار در تاریخ ایران و جهان را دربرمی گیرد. در راستای این سیاست، انتشار مجموعه تاریخ و پژوهش های مرتبط با آن در دستور کار این انتشارات قرار گرفت.

در این جا لازم می دانم مراتب قدردانی خویش را از دبیر مجموعه، جناب آقای اسماعیل سنگاری، ابراز نمایم که با پی گیری های لازم و برگزاری جلسات تخصصی با پژوهشگران، مترجمان و اهل فن، ناشر را در رسیدن به این هدف یاری نمود. هم چنین بر خود لازم می دانم از تمامی کسانی که در این مجموعه یار و مددکار ناشر بودند، سپاسگزاری نمایم. امید است خوانندگان تیزبین و نکته سنج، با ارائه انتقادات و دیدگاه های موثکافانه، ناشر را در دستیابی به اهداف خود یاری دهند.

اسماعیل حسن زاده

مدیر بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه

تهران، تابستان ۱۳۸۸

درباره مجموعه

«کسی که تاریخ نداند، چنان است که بخواهد تمامی ادوار تاریخی را زندگی کند.»

هدف از انتشار مجموعه هزاره‌های دنیای باستان این است که برگزیده‌ترین آثار پژوهشگران، محققان و ایران‌شناسان داخلی و خارجی در حوزه مطالعات تاریخ و تمدن ایران باستان و دیگر سرزمین‌ها، در دسترس علاقه‌مندان قرار گیرد.

این مجموعه تمامی ابعاد پژوهش‌های بنیادین دنیای باستان را دربرمی‌گیرد؛ از تواریخ سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی گرفته تا تواریخ عمومی، باستان‌شناسی، تاریخ هنر، فرهنگ‌نامه‌ها و همچنین ترجمه منابع دست اول همچون آثار کلاسیک یونان و روم. تلاش ما بر این است تا با انتشار این‌گونه آثار، افزون بر ارائه آخرین پژوهش‌ها، بر غنای مطالعات میان‌رشته‌ای بیفزاییم.

امید است که با انتشار این آثار، زوایای تاریک تاریخ ایران روشن شود، و با بررسی و نگاهی انتقادی به تاریخ این سرزمین، راه شناخت ایران هموارتر گردد.

اسماعیل سنگاری

Maison de l'Orient et de la Méditerranée

UMR 5133 Archéorient

Université Lumière Lyon 2

Lyon, France

یادداشت ویراستار

دوره ساسانیان که بیش از چهارصد سال از تاریخ ایران را دربر می‌گیرد از دوره‌های مهم تاریخی به‌شمار می‌آید. تحول در زبان، دین، سیاست و حکومت در این دوران نظر پژوهشگران تاریخ و باستان‌شناسی را به خود جلب کرده و حاصل آن تحقیقات گسترده‌ای در این زمینه بوده است. این تحقیقات شامل کتاب‌ها و مقالات بسیاری است که مستقیم یا غیرمستقیم به تاریخ و فرهنگ این سلسله مربوط می‌شود.

کتاب *ناگفته‌های امپراتوری ساسانیان* نوشته دکتر جورج دریایی نیز مجموعه‌ای شامل یازده مقاله درباره خاندان ساسانی است. چنان‌که مؤلف در مقدمه آورده، این مقالات حاصل تحقیقات سال‌های اخیر اوست که جز مقاله «سندیت تاریخی شاهنامه»، که در جایی چاپ نشده، و دو مقاله «پادشاهان ساسانی و نیاکانشان» و «سکه‌ها» که در همایش عرضه شده‌اند، بقیه طی چند سال در مجله یا کتاب به چاپ رسیده‌اند. همه مقالات، جز «فرزندان و نوادگان یزدگرد سوم در چین»، به انگلیسی بوده که این مقاله نیز در این مجموعه اندکی تغییر کرده است. ترتیب مقالات به اعتبار محتوای آنهاست. مقالاتی که اختصاصاً به شاهان این خاندان و نسب آنها می‌پردازد در ابتدا آمده‌اند؛ مقالاتی که بر پایه سکه‌شناسی و متن‌شناسی نگاشته شده‌اند در ادامه، و مقالاتی که گستره فرهنگی و قومی ایران در دوره ساسانیان را مبنا قرار داده‌اند در پایان آمده‌اند.

مؤلف در این مقالات، اساس تحقیقات خود را بر منابع دست اول و آخرین پژوهش‌های مطرح‌شده در آن حوزه قرار داده و در بیشتر مقالات مطالب جدیدی بر برخی پژوهش‌های پیشین افزوده است. در این مجموعه، علل بی‌اطلاعی عمده ساسانیان از هخامنشیان و اتصال خود به کیانیان، علت توجه خاص شاهان این سلسله به پیوند دادن خود به تاریخ باستانی مبتنی بر *اوستا*، اهمیت خسرو انوشیروان در بین شاهان این سلسله، تلاش یزدگرد اول و بوران‌دخت برای پیوند دادن خود به شاهان کیانی با درج القاب باستانی بر روی سکه‌هایشان،

مقایسه روایت‌های تاریخی با مطالب مندرج در شاهنامه، وسعت قلمرو پادشاهی این سلسله و اهمیتی که خلیج فارس برای این سلسله داشته به دقت بحث و بررسی شده است. تسلط مؤلف بر موضوع و سادگی زبانش از دیگر ویژگی‌های این کتاب است.

این کتاب در حقیقت دوبار ترجمه شده است. ترجمه اول نقابصی داشت که در ترجمه دوم رفع شد و از این روست که نام دو مترجم بر این کتاب آمده است. در ویرایش و آماده‌سازی این کتاب، که زمانی طولانی را به خود اختصاص داد، شیوه‌های کتاب‌شناسی یکسان شده است. منابع از داخل متن یا پانویس جدا شده و به انتهای مقاله منتقل شده است. در این اثنا، کتاب‌شناسی‌های ناقص یا اشتباه کامل و یا اصلاح شده است. از آنجا که مؤلف به اعتبار مخاطبان انگلیسی‌زبان توضیحاتی آورده بود که برای مخاطب فارسی‌زبان نیازی به ذکر آنها نبود از آن صرف نظر شد. در مواردی که منابع غیرفارسی مورد استناد مؤلف ترجمه معتبری به فارسی داشت، صفحات ترجمه فارسی به منابع افزوده شد. مانند تاریخ ایران کیمبریج. عبارات نقل شده از متون کهن فارسی مانند تاریخ ثعلبی، تاریخ پیامبران و شاهان، تاریخ طبری با ترجمه معتبر فارسی آنها مطبق و عین عبارات فارسی در مقاله ذکر شده است. در جایی که خوانش متون کهن از پژوهشگران غیرایرانی ملاک قرار گرفته بود، خوانش پژوهشگران ایرانی نیز برای آگاهی بیشتر مخاطبان به منابع افزوده شد. در ضبط فارسی اسامی اشخاص و کتاب‌ها بسیار دقت شده که ضبط صحیح انتخاب شود. ناگفته نماند که در حین ترجمه و ویرایش برخی اغلاط چاپی و سهوالقلل‌های مؤلف نیز اصلاح شده است. امید است کتاب حاضر با اقبال مخاطبان و منتقدان روبه‌رو شود.

مقدمه مؤلف

کتابی که در پیش رو دارید مجموعه مقالاتی است که در دهه گذشته به انگلیسی و فارسی درباره تاریخ ایران در دوره ساسانی یا تاریخ ایران در دوره پسا-باستان نوشته‌ام. از آنجا که روزبه‌روز شواهد و مدارکی به دست می‌آید که صفحات جدیدی از تاریخ را بر ما می‌گشاید و پژوهشگر تاریخ را به بازنگری در درک و دیدگاهش وامی‌دارد، شاید نیاز باشد در برخی نوشته‌های این مجموعه تغییری داده شود، اما چون این مقالات پیش‌تر به همین شکل درج و عرضه شده‌اند و اساساً دیدگاه اصلی من درباره تاریخ در این مقالات پابرجاست، صلاح دیدم آنها را به همان صورت در این مجموعه درج کنم.

از زمانی که مطالعه تاریخ را برگزیدم و تاریخ محور اصلی مطالعاتم گشت این دیدگاه را داشتم که تاریخ‌نگار و تاریخ‌پژوه باید مطالعات خود را نه فقط بر پایه متون کتبی، بلکه بر پایه بهره‌گیری از متون مادی، مانند گل‌نبشته، سنگ‌نبشته، مهر، و سکه قرار دهد و همواره به دنبال یافته‌های جدید باشد. از این رو، مقالات این مجموعه نیز بر این اساس استوار است.

دغدغه کنونی من گنجاندن تاریخ ایران ساسانی در تاریخ پسا-باستان جهان و شاید گذر از تاریخ سلسله‌ای ایرانی است. برای آنکه بتوانیم تاریخ ایران را در جهان مطرح و توجه جهانیان را بدان جلب کنیم، باید آن را به درستی و مشخص توضیح دهیم و لازم است این توضیح به زبانی باشد که تاریخ‌پژوهان جهان باستان با آن آشنایی دارند و ضروری است تاریخ ایران را در کنار تاریخ روم، هند، چین، و اعراب قرار دهیم. بر این اساس، اهم تلاش‌های خود را در سال‌های اخیر بر آن نهادم که چارچوب تمدن ساسانی را در تارنمای ساسانیکا با درج آثار ارزنده محققان و همکارانی نشان دهم که یا تخصصشان درباره تاریخ روم و ارمنستان، است، یعنی کشورهایی که با ایران روابط فرهنگی داشته‌اند، و یا به زبان‌های

آن تمدن‌ها آشنایند و بدین ترتیب، اهمیت تمدن و متون همسایگان را برای شناخت تاریخ پسا- باستان ایران نشان دهم.

تدوین این مجموعه مرهون زحمات چند تن از دوستان و همکاران است که در اینجا از تک‌تک آنان قدردانی می‌کنم: آقای علی دهباشی نخستین مشوق من در ترجمه این مقالات بودند. خانم لیلا کافی و به‌خصوص آقای محمود فاضلی بیرجندی ترجمه این مقالات را به عهده گرفتند. خانم آهنگ حقانی با دقت این ترجمه‌ها را بازبینی و تعدادی از آنها را دوباره ترجمه با تصحیح کردند. آقای هومن عباسپور مقاله «سندیت تاریخی شاهنامه» را، که هنوز در جایی به چاپ نرسیده و امید می‌رود در آینده در یادنامه‌ی یکی از دوستان ازدست‌رفته، با تغییراتی به انگلیسی، به چاپ برسد. با دقت تصحیح و نمایه‌ی کتاب را نیز تهیه کردند. آقای ایمان نوروزی که برخی مشکلات ترجمه و کتاب‌شناسی‌ها را رفع کردند و پیشنهادهایی در بهسازی کتاب عرضه کردند؛ و در پایان، خانم مهناز مقدسی با صبر فراوان تمام متون را ویرایش کردند و زحمات بسیاری برای آماده کردن و چاپ آن انجام دادند. بدون ایشان هرگز این مقالات به این صورت به سرانجام نمی‌رسید. در پایان، از آقای اسماعیل سنگاری، که مجموعه هزاره‌های دنیای باستان زیر نظر ایشان به زیور طبع آراسته می‌گردد، و آقای اسماعیل حسن‌زاده، مدیر بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه، برای استقبال از چاپ و انتشار این اثر صمیمانه سپاسگزارم.

— تورج دریایی، تهران و اروین